

ТАНЕЦЬ ЯК ЗНАКОВИЙ КОД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Кіндер К. Р.

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри хореографії*

Козачук О. Д.

*заслужений працівник культури України, доцент,
завідувач кафедри хореографії
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Одним з феноменів, що дозволяє долати вербальні комунікативні бар'єри та налагоджувати міжкультурний діалог, зберігаючи і транслюючи культурний досвід у найбільш виразній і доступній для сприйняття формі, є танець. Хореографічний «текст» проникає у свідомість і сприймається людиною у вигляді системи знаків. Знаючи, наприклад, значення поз, жестів та рухів, людина «схоплює» внутрішній зміст того, що відбувається, оскільки вказані особливості поведінки вона розуміє як знаки, що несуть певну інформацію про художньо-естетичні цінності, психологічні стереотипи, специфічні регіональні та локальні ознаки, різноманітні ракурси пластичного мислення людей, що проживають на теренах України. Як зазначає Л.Козинко, характерні жести, пози, міміка, стилістичні особливості, темп та ритм рухів, просторова будова, малюнки, композиція «залежать від ментальних, світоглядних та трудових процесів нації та створюють національну хореографічну манеру» [2, с. 86].

Український танець містить цілу низку змістовних знакових кодів, які виконують символічні функції. Статева символіка танцю вказує на особливості чоловічого та жіночого виконавства, що повинні підкреслювати сутність жінки-українки чи чоловіка. Віртуозні широкі рухи чоловіків передають силу і мужність, а рухам жінок здебільшого властива стриманість, граціозність, благородне почуття гідності. Статева символіка танцю пов'язана не тільки з людською фізіологією, а й з характером діяльності різних за статтю людей. Так, характерні для чоловічого танцю рухи ковалів, шевців, косарів, лісорубів у певній мірі трансформовані, запозичені з різних видів трудової діяльності. Суто жіночими є рухи вишивальниць, ткаць, льонарок.

Вікова символіка проявляється у манері виконання танців представниками різних вікових груп – дітьми, молодими та літніми людьми. Наприклад, старші люди танцюють у повільному темпі, стримано, поважно, без різких рухів та віртуозних елементів.

Молодецька відвага, завзята веселість, стрімкий, іноді шалений темп, насиченість складними технічними па – все це ознаки виконавської майстерності дівчат і парубків. Дитячі танці відрізняються жартівливою грайливістю, жвавістю виконання при відсутності складних рухів.

Обрядова символіка актуалізувалася у весільних танцях. Деякі історичні джерела зберегли відомості про хореографічні компоненти традиційних обрядів. Так, у 1592 році поляк Ян Ласицький описував один із залишків язичницького весільного обряду, що побутував у церковному богослужінні на Волині: «Молодих до церкви супроводжували сопілкарі. Після здійснення церковного обряду... з голови нареченої знімають зелений вінок і починають його топтати – це означає прощання з дівочтвом. Тоді священник бере молодих за руки і веде в танець, а всі інші, взявшись за руки, довгим рядом танцюють за ними. Цей своєрідний ритуал завершується загальними піснями і танцями з плесканням в долоні» [Цит. за: 1, 246-247]. Природно, що давній обрядовий танець у наш час зберігає лише форму, докорінно змінивши свою магічну направленість, ідейний та функціональний зміст.

Танець виступав виразним засобом соціальної символіки, своєрідним маркером, знаком приналежності до того чи іншого роду. Упродовж усієї історії хореографії існували танці простого народу і танці аристократичної верхівки, знаті. Селяни віддавалися танцю з нічим не зрівняною безпосередністю, у той час як пани танцювали більш стримано, дотримуючись придворного етикету. Народний танець був груповим та імпровізаційним, на відміну від придворного – манірного та парного. Та все ж такі чіткого поділу не було. Прості люди могли наслідувати придворні танці, а пани любили інколи приєднатися до сільського хороводу.

Якщо обрядова і соціальна символіка народного танцю в сучасну епоху здебільшого втрачає своє давнє значення, то регіональна та етнічна й до сьогодні успішно утверджуює себе. Кожному регіону притаманний свій традиційний набір засобів виразності, який надає неповторного колориту народному танцю, визначає самобутність місцевої танцювальної традиції. Н. Марусик, детально аналізуючи гуцульські хореографічні зразки, зазначає, що: «при наявності визначальних етнокультурних рис, властивих східнослов'янським народностям, Гуцульщина виявляє певну регіональну своєрідність господарського укладу життя, побуту, матеріальної та духовної культури» [3, с. 20].

І в той же час у хореографічній творчості людей, об'єднаних географічними, побутовими, трудовими та іншими умовами суспільного устрою, крім культурних, історичних особливостей та відмінностей, є спільне, впізнаване, швидко підхоплюване іншими. Система зображальних засобів є традиційною і загальнодоступною для етнічної спільноти як певна знакова система в рамках національної або регіональної традиції. Досить часто регіональні ознаки поєднуються із

загальнонаціональними, які виступають культурними символами нації. До таких загальнонаціональних танців належить гопак, який асоціюється з широтою розмаху та волелюбною вдачею, духовною силою українського народу.

Танец є важливою складовою національної культури, незнищеним знаковим кодом українського народу, в якому утілювався досвід поколінь, їхні уявлення про навколишній світ і людину в ньому. Ця «фіксує» знакова система складалася впродовж тисячоліть, виступала засобом збереження танцювального «тексту», культурного нагромадження й ретрансляції хореографічного досвіду попередніх епох нащадкам.

Література:

1. Здоровега Н. Нариси народної весільної обрядовості в Україні. Київ, Наукова думка, 1974.
2. Козинко Л. Теорія фольклорного танцю в контексті культурної антропології. *Курбасівські читання: Науковий вісник*. Київ. 2011. № 6, Ч. 7 1. 2011. С. 80-87,
3. Марусик Н. Гуцульська хореографія як складова національних мистецько-культурних процесів ХІХ-ХХІ століть: дис. ...канд. мистецтвознавства: 26.00.01. Івано-Франківськ. 2019. 200 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-390-6-93>

НАТАЛЯ СОЛОШЕНКО-ТИРАВСЬКА – УКРАЇНЬКА МИСТКИНЯ ТА ГРОМАДСЬКА ДІЯЧКА

Косаковська Л. П.

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри хореографії

Волинський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Становлення та розвиток вітчизняної хореографічної культури тісно пов'язаний з творчою діяльністю зарубіжних українських митців. Важливе місце у духовному розвитку української етнічності за кордоном належить Наталі Солошенко-Тиравській (1924–2018) – хореографині та громадській діячці, голові управи Товариства волинян імені Лесі Українки в Сіднеї. Видатна українка передала свій мистецький талант не одному поколінню австралійських українців, була однією з тих, хто заклав міцний фундамент української громади на п'ятому континенті.